

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

О.А. Зимовець

Науковий керівник – І.В. Самойлюкевич,
кандидат педагогічних наук, доцент

(Інститут іноземної філології Житомирського державного університету
імені Івана Франка, м. Житомир, Україна, zimovets@ua.fm)

В статье рассматривается проблема формирования профессиональных умений будущих учителей гуманитарных дисциплин и предлагается система упражнений для их формирования с использованием информационно-коммуникационных технологий.

The article deals with the problem of the development of prospective teachers' professional skills, and the system of tasks for their formation with using ICTs is suggested. The main points are illustrated with the example of preparing teachers of humanitarian subjects.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямків педагогічної освіти на початку ХХІ століття є підготовка нової генерації педагогічних кадрів, спроможних виховати гуманну, демократичну та творчу особистість, здатну до діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Як показує аналіз світових тенденції у сучасній педагогіці вищої школи, останнім часом науковий пошук розгортається у двох напрямках: гуманістичному та технократичному. Тому серед актуальних проблем педагогіки фахівці визначають розробку та впровадження технологій професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів з використанням нових засобів навчання, до яких, в першу чергу, відносять інформаційно-комунікаційні технології [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим напрямком професійно-педагогічної підготовки є формування професійної компетенції майбутніх учителів, і зокрема, їх професійних умінь як складової частини професійної компетенції. Проблема формування професійних умінь майбутніх учителів висвітлена у роботах багатьох вчених: Н.В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, О.А. Абдуліної, К.К. Платонова, Л.Ф. Спіріна, С.І. Кисельгофа та ін. Проведенням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в процес професійної підготовки майбутніх учителів, в тому числі і гуманітарних дисциплін, присвячені

роботи Сердюкова П.І., Морської Л.І., Яшанова С. М., Завізеної Н. С., Гуріна Р. С., Значенко О. П. та ін. Проте такий аспект як формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (далі – ГД) засобами ІКТ висвітлена, на нашу думку, недостатньо.

Мета і завдання дослідження. Для вирішення зазначеної вище проблеми вважаємо за необхідне розробити технологію формування професійних умінь майбутніх учителів ГД засобами ІКТ та запропонувати систему професійно спрямованих вправ з використанням ІКТ для студентів-гуманітаріїв в рамках даної технології.

Виклад основного змісту дослідження. Опираючись на останні розробки науковців [1; 2; 3] та власні дослідження [4], ми вважаємо, що для здійснення професійної діяльності сучасний вчитель гуманітарних дисциплін повинен оволодіти наступними *групами умінь*:

а) *загальнопедагогічними* уміннями (гностичними, проектувальними, конструктивними, комунікативними, організаторськими, уміннями контролю та самоконтролю, інформаційно-практичними, допоміжними);

б) *спеціальними (предметними)* уміннями.

Формування вищезазначених умінь у процесі професійної підготовки включає наступні *етапи* (класифікація за О.А. Остряньскою): *мотиваційно-пізнавальний*, мета якого – усвідомлення цілей дії і пошук способів її виконання; *тренувально-виконавчий* (використання набутих знань про спосіб виконання дії, але в незмінних чітко визначених ситуаціях) та *рефлексивно-творчий* (творче використання набутих вмінь у змінних ситуаціях) [2: 14]. Відповідно до етапів формування виділяють наступні *рівні сформованості* педагогічних умінь (за Абдуліною О.А.): *репродуктивний; репродуктивно-творчий; творчо-репродуктивний; творчий* [5]. Ми розглянемо технологію формування професійних умінь майбутніх учителів ГД засобами ІКТ на перших трьох рівнях, оскільки творчий рівень сформованості уміння (майстерність) досягається тільки в процесі педагогічної практики та подальшої самостійної професійної діяльності, аналіз яких виходить за рамки даної статті.

Як зазначають багато дослідників (Є.Н. Бойко, М.І. Дяченко, Л.О. Кандибович, З.І. Ходжава та ін.), формування вмінь потребує свідомих вправ по застосуванню знань і навичок в обставинах, які поступово ускладнюються. “Вправи є єдиний шлях вироблення всякого уміння” [2: 31]. Тому ключовим елементом розробленої нами технології є комплекс професійно спрямованих вправ з використанням ІКТ.

Для класифікації вищезазначених вправ ми взяли за основу критерії, які найбільш адекватно відображають процес формування професійних умінь майбутніх учителів ГД засобами ІКТ. В якості основного критерію ми висуваємо етапи формування педагогічних умінь, оскільки це відповідає основній меті нашого дослідження. Виходячи з даного критерію, ми виділяємо:

1) *мотиваційно-пізнавальні вправи*, які відповідають I етапу формування професійних умінь;

2) *тренувально-виконавчі вправи*, які відповідають II етапу формування професійних умінь.;

3) *рефлексивно-творчі вправи*, які відповідають III етапу формування професійних умінь.

В якості додаткових критеріїв, які конкретизують сутність професійно спрямованих вправ з використанням ІКТ, ми виділяємо:

1) спрямованість вправи на прийом або відтворення інформації;

2) спрямованість вправи на формування вмінь планування та організації навчальної діяльності на різних рівнях;

3) характер програмного забезпечення;

4) режим роботи за характером зв'язку з мережею Інтернет.

Дані критерії мають бути враховані при розробці системи вправ для формування професійних умінь з використанням ІКТ. Система ж вправ являє собою сукупність типів і видів вправ, що враховує закономірності формування вмінь саме засобами ІКТ. Проаналізував загальнодидактичні принципи розробки системи вправ з метою формування вмінь та основні види навчання за допомогою ІКТ [6; 7; 8; 9], ми розробили власну систему вправ для формування професійних умінь майбутніх учителів ГД засобами ІКТ.

Отже дана система складається з трьох груп вправ:

Вправи I групи – *мотиваційно-пізнавальні*. Їх мета – ознайомлення з основними засобами ІКТ, створення мотивації, подолання психологічних бар'єрів студентів-гуманітаріїв щодо їх застосування. На нашу думку, дана мета може бути реалізована в процесі аналізу та використання готових мультимедійних програм, дидактичних матеріалів та Інтернет ресурсів, що дозволить сформувати професійні уміння на репродуктивному рівні. Тому основним типом вправ тут є рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації навчальної діяльності з використанням готових дидактичних матеріалів, створених засобами ІКТ, на рівні фрагментів уроків. Відповідно до характеру програмного забезпечення та зв'язку з мережею Інтернет вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати готові мультимедійні програми:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати електронні підручники, ігри, навчальні курси загального та спеціального призначення;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати електронні енциклопедії, словники, програми автоматизованого перекладу;

в) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати тестуючі програми та програми-тренажери.

Підгрупа Б – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати готові дидактичні матеріали, зроблені з використанням програм пакету Microsoft Office:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати дидактичні матеріали, зроблені з використанням Microsoft Word;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати дидактичні матеріали, зроблені з використанням Microsoft Excel;

в) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати дидактичні матеріали, зроблені з використанням Microsoft Power Point;

г) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати дидактичні матеріали, зроблені з використанням Microsoft Publisher.

Підгрупа В – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати готові дидактичні матеріали з мережі Інтернет:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати друковані дидактичні матеріали з автентичних та спеціалізованих веб-сайтів;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь застосовувати веб-завдання.

Вправи II групи (тренувально-виконавчі). Їх мета – використання знань та вмінь, набутих на I етапі та їх закріплення на більш творчому рівні, але поки що в чітко визначених ситуаціях. Дана мета може бути реалізована в процесі створення власних дидактичних матеріалів засобами ІКТ, що дозволить сформувати професійні уміння на репродуктивно-творчому рівні. Тому основним типом вправ тут є рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації навчальної діяльності з використанням самостійно створених дидактичних матеріалів засобами ІКТ на рівні фрагментів уроків. Відповідно до характеру програмного забезпечення та зв'язку з мережею Інтернет вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь створювати електронні дидактичні матеріали з використанням авторизованих програм (ми пропонуємо використовувати програму "Hot potatoes").

Підгрупа Б – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь створювати власні дидактичні матеріали з використанням програм пакету Microsoft Office:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати електронні та друковані дидактичні матеріали в програмі Microsoft Word;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати електронні та друковані дидактичні матеріали в програмі Microsoft Excel;

в) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати мультимедійні презентації в програмі Microsoft Power Point;

г) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати друковані матеріали та веб-сайти в програмі Microsoft Publisher.

Підгрупа В – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь створювати власні дидактичні матеріали, використовуючи ресурси мережі Інтернет:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати друковані дидактичні матеріали;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь створювати веб-завдання.

Вправи III групи (рефлексивно-творчі). Їх мета – комплексне використання знань та вмінь, набутих на I та II етапах та їх закріплення на творчому рівні в змінних ситуаціях. Дана мета може бути реалізована в процесі моделювання навчальної діяльності з використанням ІКТ у комплексі з іншими засобами навчання, що дозволить сформувати професійні уміння на творчо-репродуктивному рівні. Тому основним типом вправ тут є продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації навчальної діяльності з використанням як готових, так і самостійно створених дидактичних матеріалів засобами ІКТ на рівні окремих уроків, циклу уроків та позакласної роботи. Відповідно до форм організації навчання та зв'язку з мережею Інтернет вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації аудиторної навчальної діяльності з використанням ІКТ:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації аудиторної навчальної діяльності в режимі off-line;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації аудиторної навчальної діяльності в режимі on-line.

Підгрупа Б – продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації позааудиторної навчальної діяльності з використанням ІКТ:

а) вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації позааудиторної навчальної діяльності в режимі off-line;

б) вправи, спрямовані на формування вмінь планування та організації позааудиторної навчальної діяльності в режимі on-line.

Таким чином, ми пропонуємо наступну систему вправ для формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін з використанням ІКТ, яка представлена графічно у схемі 1.

Схема 1.

Професійно спрямовані вправи з використанням ІКТ

Наведемо приклад професійно-спрямованої вправи з використанням ІКТ, яка відповідає даній системі, в рамках розробленого нами спецкурсу "Формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов засобами ІКТ", який введений до навчального плану студентів ІV курсу інституту іноземної філології Житомирського державного університету ім. І. Франка у 2007/2008 р.

Вправа І В б, спрямована на формування вміння застосовувати веб-квести.

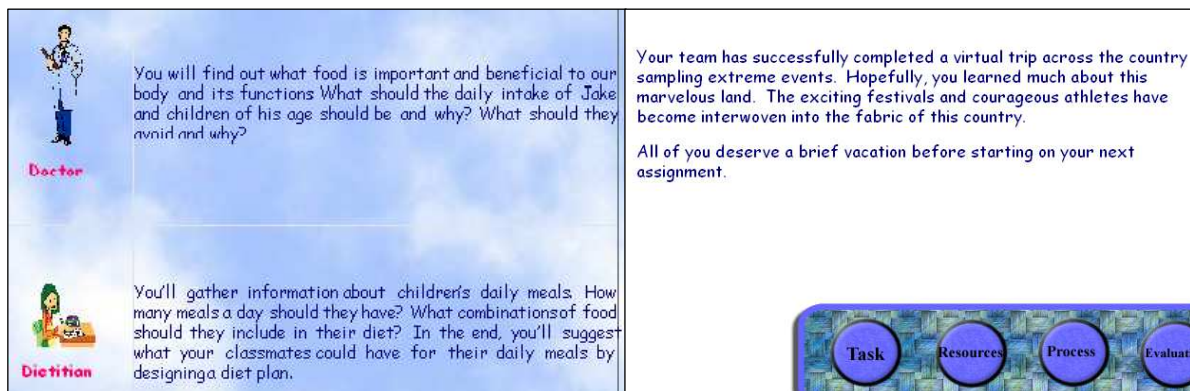
Апаратне забезпечення: комп'ютери, підключені до мережі Інтернет.

Програмне забезпечення: Internet Explorer (Opera).

Режим роботи: індивідуальний та груповий.

Практичні завдання:

- Подивіться на скріншоти п'яти веб-квестів (два з них представлені на *Мал.1*) та постарайтесь передбачити теми, яким вони присвячені, та якому елементу загальної структури веб-квестів відповідають (вступ, завдання, процес виконання, джерела, оцінка); потім продивіться дані веб-квести повністю у комп'ютерному варіанті (у режимі on-line на сайті www.webquest.org чи off-line у скопійованому викладачем варіанті) та перевірте ваші припущення.

Мал.1

- Проаналізуйте дані веб-квести з точки зору їх навчальних цілей та засобів їх реалізації, обговоріть ваші думки у групах.

- Знайдіть навчальний матеріал в Інтернеті згідно з індивідуальним завданням (наприклад: знайдіть веб-квест, пов'язаний з темою "Покупки" для учнів середнього етапу основної школи) та продемонструйте його використання на рівні фрагменту уроку.

Хід виконання: студенти аналізують веб-квести з точки зору їх структури та навчальних цілей, знаходять додаткові матеріали згідно з індивідуальними завданнями та демонструють їх використання на занятті.

Засіб контролю: з боку викладача, взаємоконтроль.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, розробка технології формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами ІКТ може стати одним із етапів у

вирішенні комплексного завдання підготовки учителів до майбутньої професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Реалізація даної технології можлива, на нашу думку, в рамках інтегрованих спецкурсів в системі загально-педагогічної та методичної підготовки.

Більш детальний опис комплексу професійно-спрямованих вправ розробленої нами технології, а також аналіз та інтерпретація результатів навчального процесу за вищезазначеним спецкурсом стануть предметом наших подальших досліджень та публікацій.

Список використаних джерел та літератури

1. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник: у 2 ч. – Ч.1: / За заг. ред. доктора педагогічних наук О.А. Дубасенюк. – Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2001. – 266 с.
2. Остряньська О.А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2002. — 20 с.
3. Пассов Е. И., Кузовлев В. П., Кузовлева Н. Е., Царькова В. Б. Мастерство и личность учителя. На примере деятельности учителя иностранного языка: Учеб. пособие по проф. подгот. учителя иностр. яз. — 2.изд., испр. и доп. — М. : Флинта, 2001. — 239с.
4. Зимовець О.А. Актуальні проблеми формування інформаційно-практичних умінь майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. Праць / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ. – 2006.– С. 106-111
5. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
6. Гурін Р.С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса). — О., 2004. — 21 с.
7. Intel® Навчання для майбутнього. – К.: Видавнича група BHV. 2004. – 416с.
8. Gavin Dudeney, Nicky Hockly. How to Teach English with Technology. – Pearson Education Limited, 2007. – 192 p.
9. Hardisty D. & Windeatt S. CALL: Resource books for teachers. – Oxford University Press, 1990. – 165 p.